

ਭਾਗ 4

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ।
ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੈ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ—463)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪ' ਨੂੰ ਸਾਜਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰਚਿਆ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਬਦੁ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਯਾ 'ਨਾਉ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ 'ਸਬਦੁ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਹੇਠਲਾ ਉਦਾਹਰਣ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਸੂਰਜ' ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਅਥਵਾ 'ਧੁਪ' ਹਰ ਪਾਸੇ, ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ 'ਸਬਦੁ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਭੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ, ਓਤ-ਪੱਤ, ਤਾਣੇ-ਪੋਟੇ, ਜ਼ੋਰੇ-ਜ਼ੋਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਰਵਿ-ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ।

ਸਬਦੇ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਗੁਰ ਰੂਪਿ ਮੁਹਾਰੇ ॥
ਗੁਰ ਰੂਪ ਮੁਹਾਰੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਰੇ ਤਾਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ—1112)

'ਸੂਰਜ' ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ 'ਧੁਪ' ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ—ਪਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਗੋਚਰ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ—ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ 'ਸਬਦੁ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਭੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ, ਅਗੋਚਰ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਝਿਆ, ਸੀਝਿਆ ਯਾ ਪਹਿਚਾਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਗੁਪਤੇ ਵਰਤੇ
ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਦੇਖਿ ਨਿਹਾਰੀ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ—597)

ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਵਰਤੇ ਸਭ ਅੰਤਰਿ,
ਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਤਾ ਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ—1052)

ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਪਛਾਣੁ ਹੈ ਆਪੇ
ਗੁਰਸਬਦੀ ਆਪੁ ਵਛਾਵਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ—124)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ 'ਧੁਪ' ਵਿਚ ਗਰਮੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸ਼ਕਤੀ, ਜੀਵਨ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ 'ਗੁਣ' ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹਨ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ 'ਸਬਦੁ'

Bharam Part 4

1 He Himself created Himself; He Himself assumed His Name.
Secondly, He fashioned the creation; seated within the creation, He beholds it with delight. 463

According to the above lines from Gurbani, the Timeless Being upon creating Himself also created His Own 'Illumination' – which in Gurbani is referred to as 'Shabaad' or 'Naam'.

To understand the Timeless Being's illuminated form 'Shabad' or 'Naam', the example given below can be helpful.

Just as the 'sunlight' from the sun manifests by itself spontaneously in all directions – in the same way the Timeless Being's illuminated form 'Shabad' or 'Naam' too like warp and weft, is intermingled-intertwined, illumed, manifested and all pervading everywhere in each and every particle in all the creation.

2 The Shabad is pervading, through the Guru, the Embodiment of the Lord.
The Guru, the Embodiment of the Lord, is enshrined throughout the three worlds; His limits cannot be found. 1112

The 'sun' is visible and its 'sunlight' too is visible – but the Timeless Being is invisible, unfathomable and infinite – for this reason His illuminated form 'Shabad' or 'Naam' too, is invisible, unfathomable and infinite which can only be unraveled, discovered or recognised through intuition.

3 In the water, on the land, and in the sky, He is pervading but hidden; through the Word of the Guru's Shabad, He is revealed. 597

4 You are hidden, and yet permeating within all; through the Word of the Guru's Shabad, You are realized. 1052

5 He Himself is hidden, and He Himself is revealed; through the Word of the Guru's Shabad, selfishness and conceit are eliminated. 124

Just as attributes like heat, light, energy, life etc. are present in 'sunlight' of the sun – in the same way from the illuminated form 'Shabad'

ਅਥਵਾ 'ਨਾਮੁ' ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ 'ਦੇਵੀ ਗੁਣ' ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਸਦੀਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ :—

ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼
 ਤੱਤ-ਗਿਆਨ
 ਅਪਾਰ-ਹੁਕਮ
 ਜੀਅ-ਦਾਨ
 ਅਨਹਦ-ਬੁਨੀ
 ਅਨਹਦ-ਰਾਗ
 ਅਨਹਦ-ਬਾਣੀ
 ਮਿਹਰ
 ਬਖਸ਼ਿਸ਼
 ਖਿਮਾ
 ਦਇਆ
 ਸਾਂਤੀ
 ਖੁਸ਼ੀ
 ਸੁਖ
 ਖਿਚ
 ਪ੍ਰੀਤ
 ਪ੍ਰੇਮ
 ਪਿਆਰ
 ਅਸਚਰਜ ਸੁਆਦ
 ਬਿਸਮਾਦੀ ਅਨੰਦ
 ਮਹਾਂ-ਰਸ
 ਸਦ-ਜੀਵਨ ਆਦਿ ।

ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਆਤਮਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦੇ 'ਸੰਗ੍ਰਹਿ' ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਾਮੁ' ਯਾ 'ਨਾਉ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਨਾਮੁ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਬਾਬਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ—ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ 'ਨਾਮ-ਅਮੋਲ' ਦੀ ਅਜੇ ਤਾਈਂ 'ਸੋਝੀ' ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਕਿਉਂਕਿ

or 'Naam' too, divine attributes or virtues are spontaneously, all the time manifesting and spreading – attributes like:-

divine illumination
 essence knowledge
 infinite hukam or command
 gift of life
 unstruck (continuous) vibrations
 unstruck (continuous) melody
 unstruck (continuous) word
 blessings
 benedictions
 forgiveness
 mercy
 serenity
 happiness
 peace
 attraction
 affection
 love
 adoration
 wondrous taste
 ecstatic bliss
 supreme relish
 eternal life etc.

The 'collection' of all these divine attributes or virtues in Gurbani is what is referred to as 'Naam' or 'Naa'.

Although the reference to this divine 'Naam' has appeared in Gurbani tens of thousands of times and we have been reading and listening about it over such a long period – but we have as yet not acquired any understanding of this 'priceless Naam', because

ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।
ਸਾਨੂੰ ਨਾਂ ਤੇ ਕਦੀ

‘ਬਿਸਮਾਦੀ ਰਸ’ ਦੀ ਅਨੁਭਵਤਾ ਹੋਈ ਹੈ,
ਨਾ ਹੀ ‘ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ’ ਦਾ ਸੁਆਦ ਮਾਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ
ਨਾ ਹੀ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ’ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਇਸ ਗਹਿਰ, ਗੰਭੀਰ, ਅਥਾਹ, ‘ਸਾਰ’, ‘ਤੱਤ-ਵਸਤੂ’, ‘ਨਾਮ’ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ
ਅਸੀਂ ਦਿਮਾਗੀ ‘ਗਿਆਨ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਪਰ, ਇਹ ‘ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਰੂਪ, ‘ਨਾਮੁ’

ਅਮੋਲਕ

ਅਪਾਰ

ਅਸਚਰਜ

ਅਭਿਨਾਸੀ

ਅਟੱਲ

ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ

ਇਕੋ-ਇਕ

ਬਿਸਮਾਦੀ

ਪ੍ਰੇਮ-ਰਸ

ਚੁਪ-ਪ੍ਰੀਤ

ਸੱਚੀ

ਸੁਚੀ

‘ਸਾਰ’

‘ਤੱਤ’

ਆਤਮਿਕ ‘ਵਸਤੂ’ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੈ ਅਤੇ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਵਾ ਹੀ ਬੁਝਿਆ ਤੇ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ‘ਦੂਜਾ ਦੋਇ’ ਅਥਵਾ ‘ਦੂਜਾ
ਭਾਉ’ ਰਚਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਏਕਸੁ ਤੇ ਸਭੁ ਦੂਜਾ ਹੂਆ ॥

ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਬੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ—842)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ—1054)

L71-3

we are trying to understand it with our limited intellect.
We have neither

had any ‘ecstatic blissful’ experience,
nor have we savoured the relish of ‘love-filled bliss’,
nor have we acquired ‘intuitional essence-knowledge’.

We have regarded this deep, serious, fathomless, ‘steel like’, ‘essence-
knowledge’ subject of ‘Naam’, as a topic that comes under the purview of
intellectual knowledge.

But this ‘divine-illumination’ form, ‘Naam’ is

priceless

boundless

wondrous

indestructible

eternal

omnipresent

one and only one

ecstasy giving

love-essence

silent-love

true

pure

real

essence

divine ‘entity’ manifested in the divine realm which can be unraveled and
measured only through intuition.

From this divine realm (which was created first) the Timeless Being has
created the ‘second one’ (duality) or ‘second love’ which has been referred to
in Gurbani as follows:-

1 From the One Lord, all others were formed.

The One Lord is pervading everywhere; there is no other at all.

842

2 He Himself has caused the love of duality to be pervasive.

1054

L71-3

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ, ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥

ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਖੇਲੁ ਹੈ ਸਭੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—948)

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੰ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ—463)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਇਹ 'ਦੂਜੀ ਕੁਦਰਤ' ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਰਚਿਆ ।

ਇਸ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਦੇ 'ਖੇਲ-ਅਖਾੜੇ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਦੁਯੀ-ਕੁਦਰਤ' ਯਾ 'ਦੂਜਾ ਭਾਉ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ : —

ਹਉਮੈ

ਮੈਂ-ਮੈਰੀ

ਦੂਜਾ-ਭਾਉ

ਮਾਇਆ

ਖੁਦ ਗਰਜੀ

ਈਰਖਾ

ਦਵੈਤ

ਵੈਰ

ਵਿਰੋਧ

ਖਿਚੋ-ਤਾਣ

ਦੁਖ

ਕਲੇਸ਼

ਲੜਾਈਆਂ

ਝਗੜੇ

ਆਦਿ, ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਇਕੀ 'ਅਉਗੁਣ' ਉਪਜਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਇਸ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਾਲੀ 'ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤ' ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਸਿਰਫ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਹੈ ।

ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ :—

ਤਕਲੀਫਾਂ

ਠੱਕਰਾਂ

ਭੁਲੇਖੇ

L71-4

1 God created the love of duality, and the three modes which pervade the universe.....

Everything is Your play, O True Creator Lord.

948

2 Secondly, He fashioned the creation; seated within the creation, He beholds it with delight.

463

The Timeless Being, in His joy created this 'second creation' or the 'materialistic realm'.

The play arena of this 'materialistic realm' is indeed the 'second-creation' or 'love of duality'.

From within this materialistic realm:-

egotism

me-mine-ness

love of duality

materialism

selfishness

jealousy

duality

enmity

confrontation

tension

difficulties

conflict

fight

quarrels

etc., and numerous other deeds devoid of merit emerge and proliferate (spread quickly).

This proliferation of 'second creation's' 'love of duality' is limited to the *triguni* (three phased) materialistic realm.

In the darkness numerous:-

difficulties

knocks

misgivings

L71-4

ਵਹਿਮ
ਭਰਮ
ਦੁਖ
ਕਲ-ਕਲੇਸ਼

superstition
doubts
troubles
miseries

ਆਦਿ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ।

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ 'ਤਤ-ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ, ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਧਿ-ਗੁਬਾਰ ਵਿਚ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਦੁਖ-ਕਲੇਸ਼ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਭੀ ਉਹ 'ਕਰਮ-ਧਰਮ' ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਅਧੂਰੇ ਅਤੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਜੀਵ' ਦੀ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥
ਦੇਸਤਰੁ ਭਵੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਏ ॥ (ਪੰਨਾ—123)
ਅਨਦਿਨੁ ਦੁਖੀਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚਾਏ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਚੇਤੇ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ—88)
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਦੁਖੁ ਸੰਸਾਰਾ ॥
ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਹਿ ਵਧਹਿ ਵਿਕਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1062)
ਹਉ ਹਉ ਕਰੇ ਤੇ ਆਪੁ ਜਣਾਏ ॥
ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਰੇ ਕਿਛੁ ਥਾਇ ਨ ਪਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ—127)
ਮਨਮੁਖ ਕਰਮ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇ । (ਪੰਨਾ—87)
ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥
ਮੈਲੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ—1062)
ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮਿ ਨ ਲਗੋ ਪਿਆਰੁ ॥
ਕੂੜ ਕਮਾਵੈ ਕੂੜ ਸੰਗ੍ਰਹੈ ਕੂੜੁ ਕਰੇ ਆਹਾਰੁ ॥
ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਧਨੁ ਸੰਚਿ ਮਰਹਿ ਅੰਤੇ ਹੋਇ ਸਭ ਛਾਰੁ ॥
ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਚ ਸੰਜਮ ਕਰਹਿ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਵਿਕਾਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਜਿ ਮਨਮੁਖੁ ਕਮਾਵੈ ਸੁ ਥਾਇ ਨ ਪਵੈ ਦਰਗਹਿ ਹੋਏ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—552)
ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—593)

etc. emerge.

Exactly in the same way without the 'essence-knowledge' of 'divine-illumination', man has to face numerous difficulties and anxieties in the illusion filled utter darkness of *triguni* three phased materialistic ignorance.

This mental state of man is pictured in Gurbani as follows:-

- 1 They perform all sorts of rituals, but they do not obtain liberation through them. They wander around the countryside, and in love with duality, they are ruined. 123
- 2 Night and day, he suffers, engrossed in the love of duality. He does not remember the Name of the Lord, but still, he performs all sorts of empty rituals. 88
- 3 Without the Name, all the world suffers in misery. The more actions one does, the more the corruption increases. 1062
- 4 Practicing egotism and selfishness, they try to impress others by showing off. They perform all sorts of rituals, but they gain no acceptance. 127
- 5 The self-willed manmukh does deeds in egotism; he earns only pain and more pain. 87
- 6 With greed within them, their minds are filthy, and they spread filth around. They do filthy deeds, and suffer in pain. 1062
- 7 The self-willed manmukh is emotionally attached to Maya - he has no love for the Naam. He practices falsehood, gathers in falsehood, and makes falsehood his sustenance. He collects the poisonous wealth of Maya, and then dies; in the end, it is all reduced to ashes. He practices religious rituals, purity and austere self-discipline, but within, there is greed and corruption. O Nanak, whatever the self-willed manmukh does, is not acceptable; in the Court of the Lord, he is dishonored. 552
- 8 The world is blind and ignorant; in the love of duality, it engages in actions. But those actions which are performed in the love of duality, cause only pain to the body. 593

ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ 'ਅਣਹੋਂਦ' ਨੂੰ ਹੀ ਹਨੇਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ' ਹੀ 'ਸਚ' ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਭੀ ਸਚ ਅਤੇ 'ਅਟੱਲ' ਹੈ । ਇਸ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਦੇ 'ਇਲਾਵਾ-ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ—

ਦੂਜੇ ਦੋਇ
ਦੂਜਾ ਭਾਉ
ਅੰਧਕਾਰ
ਭਰਮ
ਕੂੜ
ਭੁਲਾਵਾ
ਬੱਖਾ
ਸਹਸਾ
ਮਿਥਿਆ
ਦੁਬਿਧਾ
ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਆ'

ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਇਸ ਕੂੜ-ਰੂਪੀ ਭਰਮ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ, ਮਸਤ ਅਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕੂੜੇ ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ ਤੋਂ 'ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਉਚੇ-ਸੁਚੇ ਸਚ—ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਖਿਅਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ' ਯਾ ਜਾਣ-ਬੁਝ ਕੇ ਅਵੇਸਲੇ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਥਵਾ ਮਚਲੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੂੜੇ ਭਰਮ ਦੀ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਇਸ ਕੂੜ-ਰੂਪੀ ਭਰਮ ਦੇ ਜੀਵਨ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਕੂੜੁ ਰਾਜਾ ਕੂੜੁ ਪਰਜਾ ਕੂੜੁ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਕੂੜੁ ਮੰਡਪੁ ਕੂੜੁ ਮਾੜੀ ਕੂੜੁ ਬੈਸਣਹਾਰੁ ॥
ਕੂੜੁ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜੁ ਰੁਪਾ ਕੂੜੁ ਪੈਨੁਣਹਾਰੁ ॥

Darkness has no form of its own.
The absence of light is called 'darkness'.

The Timeless Being is 'Truth' and the 'illumination' or 'Naam' that arises from It too is Truth and Eternal. Everything apart from this Divine Illumination or Naam is –

the second one
the second love
darkness
illusion
fallacious
deceit
doubt
illusionary
duality
or indeed is materialism

in which the whole creation is engaged.

People are so entangled, intoxicated and satisfied in the fallacious darkness of illusion that apart from this fallacious fort of illusion, no other thought of some lofty-true divine realm every crosses their mind or perhaps knowingly they are indifferent, unconcerned or are feigning ignorance.

In this way we are wasting away our priceless life in the materialistic attachment of our fallacious or deceptive illusion.

Our illusion filled fallacious life-style is described in Gurbani as follows:-

*False is the king, false are the subjects; false is the whole world.
False is the mansion, false are the skyscrapers; false are those who live in them.
False is gold, and false is silver; false are those who wear them.*

ਕੁਝ ਕਾਇਆ ਕੁਝ ਕਪੜ ਰੂਪ ਅਪਾਰੁ ॥
 ਕੁਝ ਮੀਆ ਕੁਝ ਬੀਬੀ ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ ॥
 ਕੁਝਿ ਕੂੜੇ ਨੇਹੁ ਲਗਾ ਵਿਸਰਿਆ ਕਰਤਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—468)
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਮਿਥੋਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ—1083)
 ਸੋ ਝੁਠਾ ਜੋ ਝੁਠੇ ਲਾਗੇ ਝੁਠੇ ਕਰਮ ਕਮਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—490)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕੜ ਯਾ ਕੋਇਲੇ ਦੀ 'ਅਗਨੀ' ਵਿਚ 'ਧੂੰਏਂ' ਦੀ ਕਾਲਖ ਛੁਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਭਰਮ ਦੀ ਛਾਇਆ', ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਕੜ ਦੀ ਅਗਨੀ ਰਾਹੀਂ ਧੂੰਏਂ ਦੀ 'ਕਾਲਖ' ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਭਰਮ ਕੀ ਛਾਇਆ' ਸਾਡੇ ਮਨ, ਬੁਧੀ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੁਪਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿੰਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਖ—

ਸਿਆਲਾ
 ਵਲਵਲਿਆਂ
 ਨਿਸਚਿਆਂ
 ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ
 ਸ਼ਰਧਾ
 ਪ੍ਰਮਾਰਥ

ਦੁਆਰਾ 'ਪ੍ਰਗਟ-ਪਹਾਰੇ' ਹੋ ਕੇ ਜਾਪਦੀ ਹੈ,— ਪਰ ਅਤਿਅੰਤ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਭਾਵੇਂ 'ਜੀਵ' ਇਸੇ—

ਦੂਜੇ ਦੋਇ
 ਦੂਜੇ ਭਾਉ
 ਭਰਮ
 ਹਉਮੇ
 ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
 ਘੋਰ-ਅੰਧਕਾਰ
 ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ
 ਦੁਬਿਧਾ

ਵਿਚ, ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਇਸੇ ਅੰਧਕਾਰ 'ਭਰਮ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ—ਪਰ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ—

- 1 *False is the body, false are the clothes; false is incomparable beauty. False is the husband, false is the wife; they mourn and waste away. The false ones love falsehood, and forget their Creator.* 468
- 2 *All that is seen is an illusion.* 1083
- 3 *One who is attached to falsehood is false; false are the deeds he does.* 490

Just as soot is hidden in the smoke of a wooden or coal fire – in the same way, the 'shadow of illusion', is present in its invisible state in the whole world.

Just as 'soot' manifests itself through the fire of the wood, in the same way, the 'shadow of illusion' is invisibly clinging onto our mind, intellect, the subconscious and through every facet of our life namely –

thoughts
 emotions
 beliefs
 action-deeds
 faith
 religion,

it appears 'revealed to the whole world' – but the astonishing thing is that although man has lived in

the second one
 the second love
 illusion
 egotism
 me-mine-ness
 utter-darkness
 the fort of illusion
 duality,

over numerous births, and even now he is engaged in this illusion of darkness – but man

ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ
 ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ

does not know
 does not feel
 has no awareness
 has no knowledge
 has no belief

ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਈ 'ਲੋੜ' ਹੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ,
 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ' ਨੂੰ 'ਮੰਨਣ ਲਈ' ਤਿਆਰ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੇ ਇਸ 'ਭਰਮ ਦੀ ਛਾਇਆ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ
 ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ :—

about this state or condition. He neither feels the 'need' to be aware of it, nor
 is he prepared to acknowledge (the presence of) this illusion.

Gurbani throws light on the 'shadow of illusion' of the second love (of
 worldliness) in this way:-

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧ ਹੈ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—593)
 ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮੋਹਿ ਦੂਜੇ ਵਿਆਪਿਆ ਗੁਰਮਤੀ ਸਚੁ ਧਿਆਇ ॥
 (ਪੰਨਾ—756)

- 1 The world is blind and ignorant; in the love of duality, it engages in actions. 593
- 2 This world is engrossed in the love of duality; follow the Guru's Teachings, and meditate on the True Lord. 756
- 3 Without genuine understanding, all fasts, religious rituals and daily worship services lead only to the love of duality. 841
- 4 O Nanak, the True Lord is the One and only; duality exists only in the world. 950
- 5 The entire world is wandering around, deluded by doubt; the self-willed manmukhs lose their honor. 425
- 6 Deluded by doubt, the world wanders around. It dies, and is born again, and is ruined by the Messenger of Death. 560
- 7 As doubts or illusions of the mind are not cleared, man goes on wandering serving his karma. VBG 1/10
 Illusion is the way of life of the world where materialism has become the Brahmn.

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥
 ਬਿਨੁ ਬੂਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥ (ਪੰਨਾ—841)
 ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੁਹੁ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—950)
 ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਸਭੁ ਜਗੁ ਫਿਰੇ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—425)
 ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਫਿਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ॥
 ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਜਮੁ ਕਰੈ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—560)
 ਸਹਸਾ ਮਨਹੁ ਨ ਚੁਕਈ ਕਰਮਾ ਅੰਦਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵੈ ।
 ਭਰਮਿ ਵਰਤਣਿ ਜਗਤਿ ਕੀ ਇਕੋ ਮਾਇਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕਹਾਵੈ ।
 (ਵਾ: ਭਾ: ਗੁ: 1/10)

In the fortress of illusion of materialism's realm of trigun

While being engaged in *triguni* (three phased) materialism realm's
 fortress of illusion, ignorance and illusionary doubt fallacy dominate and
 prevail in every facet of man's life.

ਤੂੰ ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ
 ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਖ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਦਾ
 ਹੀ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਅਤੇ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।

For this reason, our –

ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ—
 ਪ੍ਰਵਾਰਕ ਜੀਵਨ
 ਭਾਈਚਾਰਕ ਜੀਵਨ
 ਵਿਵਹਾਰਕ ਜੀਵਨ
 L71-8

family life
 community life
 occupational life
 L71-8

ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜੀਵਨ
 ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ
 ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ
 ਤਹਜੀਬ
 ਸਭਿਅਤਾ
 ਮਨੁਖਤਾ

ਨੂੰ ਭੀ, ਏਸੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ' ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਯਾ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। 'ਮਨੁਖਤਾ' ਦੀ ਇਹ 'ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ' (modern Civilization) ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਖਰ ਤਾਈ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਅਤੀ ਮਾਣ ਹੈ।

ਪਰ ਇਸ 'ਸਭਿਅਤਾ' ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼, ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਾਡੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਵੀਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸਾਡਾ ਸਦਾਚਾਰ ਅਤੇ 'ਮਨੁਖਤਾ' ਨਿਘਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਦੀ 'ਕਦਰ-ਕੀਮਤ' ਭੀ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ—

ਈਰਖਾ
 ਦਵੈਤ
 ਵੈਰ
 ਵਿਰੋਧ
 ਵਿਸ਼ੇ
 ਵਿਕਾਰ
 ਧੋਖਾ
 ਬੇ-ਈਮਾਨੀ
 ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ
 ਚੋਰ-ਬਜ਼ਾਰੀ
 ਸਮਗਲਿੰਗ

political life
 religious life
 social life
 cultural life
 civilisation
 mankind

too is infected with the 'hue' or 'graft' of this very 'doubt-fallacy'. The modern civilisation of mankind has reach its peak and we are very proud of this fact.

But the mental and scientific achievements of this civilisation are in attendance, operate and are limited to the sphere of materialism's doubt-fallacy. These mental and scientific achievements have no connection with the divine realm.

The most convincing proof of this is that as civilisation flourishes and becomes ever anew – to that degree our virtuous conduct and 'human-ness' continues to decline and the 'respect and value' (attached to it) too is declining.

For this reason demerits or misconduct like

jealousy
 duality
 enmity
 confrontation
 sins
 evil deeds
 deception
 dishonesty
 embezzlement
 stealing
 smuggling

ਅਤਿਆਚਾਰ
ਖੂਨ ਖਰਾਬਾ
ਤਸ਼ੱਦਦ
ਜੁਲਮ

tyranny
blood-shed
brutality
atrocities

ਆਦਿ, ਅਉਗੁਣ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

etc. are on the increase.

ਇਸ ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ (Modern Civilization) ਦੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ
ਦੁਆਰਾ 'ਮਨੁਖਤਾ' ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਅੰਦਰ :—

Through the up-to date-ness of this modern civilisation increase in :-

ਦਇਆ
ਖਿਮਾ
ਸੇਵਾ
ਉਪਕਾਰ
ਮਿਲਵਰਤਣ
ਦੀਮਾਨਦਾਰੀ
ਭਾਈਚਾਰਾ
ਕੁਰਬਾਨੀ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ
ਆਸਤਿਕਤਾ

compassion
forgiveness
service
good deeds
cooperation
integrity
kith and kin
sacrifice
trust
generosity
belief in God

ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ—ਪਰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗਲ
ਹੈ ਕਿ—ਐਨ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ—ਸਾਡੀ ਨਵੀਂ 'ਸਭਿਅਤਾ' ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ
'ਮਨੁਖਤਾ' (humanity) ਪਿਛਲੇ ਜਮਾਨੇ ਨਾਲੋਂ, ਭੀ ਅਤਿਅੰਤ :—

should have taken place – but the surprising and sad thing is that – exactly
opposite to this – in the light in which our new 'civilisation' stands,
humanity, when compared with bygone times is becoming very:-

ਸ਼ੱਕੀ
ਖੁਦਗਰਜ਼
ਹੱਖੇ ਬਾਜ਼
ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਘਾਤੀ
ਧੱਕੇ-ਸ਼ਾਹ
ਅਤਿਆਚਾਰੀ
ਜ਼ਾਲਮ
ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ

suspicious
selfish
deceitful
untrustworthy
aggressive
tyrannical
barbarous
headstrong

ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ :—

ਅਸ਼ਾਂਤੀ

ਡਰ-ਭੈ

ਖਿਚੋ-ਤਾਣ

ਚੋਰ-ਬਜ਼ਾਰੀ

ਹੋਰਾ-ਫੋਰੀ

ਵੱਢੀ-ਖੋਰੀ

ਸਮਗਲਿੰਗ

ਮਿਲਾਵਟ

ਤੰਗਦਿਲੀ

ਤਸੱਦਦ

ਅਤਿਆਚਾਰ

ਜ਼ੁਲਮ

ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

‘ਮਨੁਖਤਾ’ ਦੀ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਸਾਡੀ :—

ਨਵੀਨ ਸਭਿਅਤਾ

ਆਧੁਨਿਕਤਾ

ਵਿਦਵਤਾ

ਵਿਗਿਆਨ

ਫਿਲੋਸੋਫੀ

ਧਰਮਾਂ

ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ

ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ

ਏ ‘ਬਾਵਜੂਦ’ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਮਨੁਖਤਾ’ ਆਪਣੀ ਤਬਾਹੀ ਵਲ ਅੰਨੇਵਾਹ ਸਿਰਤੋੜ ਦੇੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

L71-11

ਅਸ਼ਰਧਕ

ਬੁਠੀ

ਨਾਸਤਿਕ

ਵਿਕਾਰੀ

faithless

false

agnostic (and)

immoral.

In this way in the world

disquiet

fear – anxiety

tension

thieving

embezzlement

bribery /corruption

smuggling

adulteration

narrow-mindedness

tyranny

atrocious

barbarity

continue to take place and are on the increase.

This mental decline of ‘mankind’ despite the

modern civilisation

up-to-date-ness

wisdom

scientific knowledge

philosophy

religions

religious teaching

religious preaching

is on the increase and mankind is blindly rushing headlong to its destruction.

L71-11

ਜੀਵ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਬੇਅੰਤ :—

- ਸਭਾ ਸੰਸਾਦੀਆਂ
- ਸੁਧਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ
- ਸਟੱਡੀ ਸਰਕਲਾਂ
- ਲਾਈਬਰੇਰੀਆਂ
- ਭਾਈਚਾਰਕ ਸੰਮੇਲਨ
- ਅਮਨ ਕਮੇਟੀਆਂ
- ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ
- ਯੂ-ਐਨ-ਓ (U.N.O.)
- ਯੂ-ਨੈਸ-ਕੋ (UNESCO)

ਵਰਗੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਉਤੇ ਬੇਅੰਤ ਖਰਚਾ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਵਕਤ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਦਾ 'ਮਾਨਵਤਾ' (humanity) ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਘਟ ਯਾ ਆਰਜੀ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹਾਲਤ ਨਿਘਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜੀਵ ਦੀ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਹੀ ਹੈ।

'ਮਨੁਖਤਾ' ਦੀ ਇਸ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਤੈ ਨਰ ਕਿਆ ਪੁਰਾਨੁ ਸੁਨਿ ਕੀਨਾ ॥
 ਅਨਪਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਉਪਜੀ ਕੂਖੈ ਦਾਨੁ ਨ ਦੀਨਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਕਾਮੁ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਕ੍ਰੋਧੁ ਨ ਬਿਸਰਿਓ ਲੋਭੁ ਨ ਛੂਟਿਓ ਦੇਵਾ ॥
 ਪਰਨਿੰਦਾ ਮੁਖ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟੀ ਨਿਫਲ ਭਈ ਸਭ ਸੇਵਾ ॥੧॥
 ਬਾਟ ਪਾਰਿ ਘਰੁ ਮੁਸਿ ਬਿਰਾਨੁ ਪੇਟੁ ਭਰੈ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ॥
 ਜਿਹਿ ਪਰਲੋਕੁ ਜਾਇ ਅਪਕੀਰਤਿ ਸੋਈ ਅਥਿਦਿਆ ਸਾਧੀ ॥੨॥
 ਹਿੰਸਾ ਤਉ ਮਨ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟੀ ਜੀਅ ਦਇਆ ਨਹੀ ਪਾਲੀ ॥
 ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਕਥਾ ਪੁਨੀਤ ਨ ਚਾਲੀ ॥੩॥

(ਪੰਨਾ—1253)

For the well-being and salvation of man, numerous:-

- associations and societies
- reform organisations
- study circles
- libraries
- social samelans
- peace committees
- religious gatherings
- U.N.O.
- UNESCO

like important reform organisations, are working at the expense of great cost, effort and time. But it appears that there is very little or (at the most a) temporary effect of the work of these organisations on humanity and the overall mental and spiritual state of the world is ever declining.

The main cause of this grievous and frightening state of man is indeed the illusion of materialism.

This distressful conditions of mankind has been pictured in Gurbani as follows:-

- 1 *So what have you accomplished by listening to the Puraanas? Faithful devotion has not welled up within you, and you have not been inspired to give to the hungry. ||1||Pause||*
- 2 *You have not forgotten sexual desire, and you have not forgotten anger; greed has not left you either. Your mouth has not stopped slandering and gossiping about others. Your service is useless and fruitless. ||1||*
- 3 *By breaking into the houses of others and robbing them, you fill your belly, you sinner. But when you go to the world beyond, your guilt will be well known, by the acts of ignorance which you committed. ||2||*
- 4 *Cruelty has not left your mind; you have not cherished kindness for other living beings. Parmaanand has joined the Saadh Sangat, the Company of the Holy. Why have you not followed the sacred teachings? 3*

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੇ ਲਗਾ ਹੋਤੁ ॥
 ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥ (ਪੰਨਾ—134)
 ਮਿਥਿਆ ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਬਹੁ ਭ੍ਰਮਿਆ ਲਬਧੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤੁ ਮੋਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
 ਜੇਸੇ ਤਰਵਰ ਕੀ ਤੁਛ ਛਾਇਆ ਖਿਨ ਮਹਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ
 ਦੇਹ ਭੀਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ—1295)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਭੁਲਹਿ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥
 ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਆਵਹਿ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—686)

ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ (Tournament) ਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਿਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਖਿਡਾਰੀ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਤੇ ਜੋਰ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ-ਸੋਧ ਸਿਰਫ 'ਖੇਡਾਂ' ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

ਦੋਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ—ਇਸ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੋਸਾਰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਮਾਇਕੀ 'ਖੇਲ-ਅਖਾੜਾ' ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ 'ਦੂਯੀ ਕੁਦਰਤ' ਅਥਵਾ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਵਿਚ ਖੇਡ ਤੇ ਪਰਚ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਲਦਾ ਹੈ—ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਆਪੇ ਹੀ ਵਖ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਰਚਾਏ ਹੋਏ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਚੰਜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਲੌਕਿਕ, ਅਸਚਰਜ 'ਚੋਜ', ਅਥਵਾ 'ਭੇਦ' ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਜੀਵ' ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਨ।

ਆਪੇ ਹੀ ਸਭ ਆਪਿ ਹੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪੇ ਬਾਪਿ ਉਥਾਪੇ ॥
 ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸਦਾ ਪਿਆਰਾ ਕਰਿ ਚੋਜ ਵੇਖੇ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪੇ ॥
 (ਪੰਨਾ—605)

ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਰੰਗਿ ਚਵਾਈ ਬੈਠਾ ਵੇਖੇ ਵਖਿ ਇਕੋਲਾ ॥ (ਪੰਨਾ—622)
 ਆਪੇ ਖੇਲ ਕਰੇ ਸਭਿ ਕਰਤਾ ਐਸਾ ਬੂਝੈ ਕੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ—913)

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਾਲੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਵਿਚ ਇਤਨੇ :—

- 1 *In the month of Bhaadon, she is deluded by doubt, because of her attachment to duality.
She may wear thousands of ornaments, but they are of no use at all.* 134
- 2 *In false doubt and superstition, people wander all around, lured by love and emotional attachment to their children and families.
But just like the passing shade of the tree, your body-wall shall crumble in an instant.* 1295
- 3 *Reading and studying, one becomes confused, and suffers punishment.
By great cleverness, one is consigned to coming and going in reincarnation.* 686

Schools and colleges organise games tournaments in which the students form different schools and colleges take part. Although these players focus all their attention and energy in these games – but their aim in life or life's direction besides the games is to study and make life a success.

In the same way – in this *triguni* three phased materialistic realm, the whole world is one big 'play arena' of materialism in which all life forms in the 'second-creation' or the 'huge-drama-display' are happily engaged in playing (their part).

In this 'huge-drama-display' the Timeless Being is Himself playing or participating through the life-forms – and on the other hand He feels delighted upon seeing His own 'huge-drama-display'. All these are Timeless Being's own extraordinary, wondrous, 'mystical acts' or 'secrets' which man with his limited intellect is unable to comprehend.

- 4 *He Himself, the Beloved, is Himself all-in-all; He Himself establishes and disestablishes.
The Beloved Himself beholds, and rejoices; God Himself works wonders, and beholds them.* 605
  - 5 *The One who created, and attached the mortals to pleasures, sits alone, and watches this.* 723
  - 6 *The Creator Himself stages all the plays; how rare are those who realize this.* 913
- We are so

ਗਲਤਾਨ
ਖੱਚਤ
ਮਸਤ
ਗਵਾਚੇ

ਹੋਏ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਸ 'ਮਾਇਕੀ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ :—

ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼
ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ
ਜੀਵਨ ਸੇਧ
ਜੀਵਨ ਮੰਜ਼ਿਲ

ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮਾਇਕੀ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ' ਵਿਚ ਇਸ ਆਤਮਿਕ 'ਭੇਦ' ਨੂੰ 'ਭੁਲ' ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ :—

1. ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਖਿਡਾਰੀ ਹਾਂ ।
2. ਇਸ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਡਾ ਕੋਈ

ਹੋਰ ਵੀ :—

ਉਚੇਰਾ
ਸੁਚੇਰਾ
ਸੁਹਣੇਰਾ
ਚੰਗੇਰਾ
ਸੁਚੱਜਾ
ਰਸਦਾਇਕ
ਸੁਖਦਾਇਕ
ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ

ਜੀਵਨ-ਉਦੇਸ਼
ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ
ਜੀਵਨ-ਸੇਧ
ਜੀਵਨ-ਮੰਜ਼ਿਲ

absorbed
entangled
intoxicated
lost

in the materialistic realm's doubt fallacy of the huge-drama-display that we have come to regard this 'materialistic display' as our:-

aim of life
purpose of life
direction of life
destination of life.

In this way, in the 'illusive-fallacy' of materialism, we forget this divine 'secret' that

- 1 We are the spiritual players of the Timeless Being.
- 2 Apart from this triguni three phased materialism we have some other —

loftier
purer
more beautiful
better
skilled
pleasure giving
peace giving
love-filled

aim of life
purpose of life
direction of life
destination of life.

ਹੈ ।

ਐਸੇ ਓਪਰੇ. ਅਧੂਰੇ, ਗਲਤ —

ਖਿਆਲਾਂ

ਗਿਆਨ

ਨਿਸਚਿਆਂ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਮਨੋਤਾਂ

ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ

‘ਭਰਮ’

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ— ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ

ਮਨ

ਚਿਤ

ਬੁਧੀ

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ

ਰਗੋ-ਰੋਸੇ

ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਗਹਿਰਾ :—

ਧਸਿਆ

ਵਸਿਆ

ਰਸਿਆ

ਰਚਿਆ

ਸਮਾਇਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕ ‘ਭਰਮ’ ਦਾ ਹੀ ‘ਸਰੂਪ’ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ‘ਭਰਮ’ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ‘ਧਰਮ’ ਮੰਨੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ‘ਜੀਵ’ ਨੂੰ ‘ਦੂਜੇ ਦੋਇ’ ਅਥਵਾ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਵ’ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ‘ਛਾਇਆ’ ਇਤਨੀ ਗਹਿਰੀ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਭਰਮ ਦੀ ‘ਪਿਉਂਦ’ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਦੀ :—

ਸੋਚਣੀ

ਖਿਆਲ

ਵਿਚਾਰ

ਵਲਵਲਿਆਂ

L71-15

These foreign, imperfect, wrong

thoughts

knowledge

inclinations

beliefs

trust

assumptions

are the ones which Gurbani

labels as -

illusion.

In our

mind

heart

intellect

subconsciousness (and every)

fibre (of our body)

this (illusion) has so deeply

penetrated

settled

intermingled

diffused (and)

infused,

that we have become the very embodiment of the mental ‘illusion’ and we have indeed come to regard this ‘illusion’ as our religion.

In other words, over numerous births the ‘shadow’ of illusion of this ‘second one’ or ‘second love’ has become so deep-seated and intense or that it has been grafted by illusion that clinging within the folds of man’s

way of thinking

thoughts

ideas

emotions

L71-15

ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਕਰਮ
ਧਰਮ
ਧਾਰਮਿਕ ਕ੍ਰਿਆ
ਪ੍ਰਮਾਣ

ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਅੰਦਰ, ਏਸੇ 'ਭਰਮ' ਦੀ 'ਛਾਇਆ' 'ਚਿਮੜੀ' ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ', ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਏ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ 'ਭਰਮ' ਕੀ ਛਾਇਆ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ 'ਅੰਗ' ਹੀ ਬਣ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ' ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਸੇ 'ਭਰਮ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਮੁਕੰਮਲ ਸਚ' ਮੰਨ ਕੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ 'ਸੰਤੁਸ਼ਟ' ਅਤੇ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਵਜੂਦ ਇਤਨੇ :—

ਧਰਮਾਂ
ਫਿਰਕਿਆਂ
ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ
ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਧਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ

ਦੇ, 'ਜੀਵ'—ਇਸ 'ਭਰਮ' ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਅਥੱਲ ਤਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ—ਜੇ ਸੁਣਦੇ ਭੀ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ।

ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ
ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ ਬੇਤਾਲਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ—919)

ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਨਿ ਕਛੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਉਪਜਿਓ
ਪਸੁ ਜਿਉ ਉਦਰੁ ਭਰਉ ॥ (ਪੰਨਾ—685)

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕੇ ਮਤ ਸੁਨਿ
ਨਿਮਖ ਨ ਹੀਏ ਬਸਾਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ—633)

ਨਿਸਿ ਦਿਨੁ ਸੁਨਿ ਕੈ ਪੁਰਾਨ ॥
ਸਮਝਿਓ ਨਹ ਰੇ ਅਜਾਨ ॥ (ਪੰਨਾ—1353)

beliefs
deeds
religion
religious activities
prime purpose

etc., is this shadow of illusion. This mental 'illusion' is manifesting and operating spontaneously and automatically in every facet of our lives.

The surprising thing is that although this 'shadow of illusion' has become an integral part of our life, but we are not prepared to acknowledge this illusion of ours. We have come to accept this 'illusion' as the 'perfect truth' and in this we are totally contented and absorbed.

For this reason despite numerous —

religions
groups
religious texts
religious preaching
religious teachings,

man is not prepared to come out of the darkness of this 'illusion'. In the first place we do not seriously listen to the religious teaching and even if we do, we acknowledge it with a superficial mind.

- 1 *In the Vedas, the ultimate objective is the Naam, the Name of the Lord; but they do not hear this, and they wander around like demons.* 919
- 2 *I listened to the Guru's Teachings, but spiritual wisdom did not well up within me; like a beast, I fill my belly.* 685
- 3 *He listens to the teachings of the Vedas, the Puraanas and the Simritees, but he does not enshrine them in his heart, even for an instant.* 633
- 4 *Night and day, you listen to the Puraanas, but you do not understand them, you ignorant fool!* 1353

ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ—

1. **ਸਰੀਰਕ ਪਾਪ** :—ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ, ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਆਦਿ ।
2. **ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪ** :—ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈਰਖਾ, ਦਵੈਤ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਆਦਿ ।
3. **ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ** :—ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ, ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਉਦਮ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣਾ ਜਾਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ ਅਥਵਾ ਭੰਬਲ ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਕੇ ਜੀਵਨ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ' ਤੋਂ ਬੇਸੁਰੇ ਹੋਕੇ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ, ਆਸਾ, ਮਨਸਾ ਤੇ ਤਿਸ਼ਨਾ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ 'ਮੂਲ' ਕਾਰਣ ਹਨ ।

ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਨੀਵੀਂ ਰੁਚੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ 'ਪਾਪ' ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ—ਆਪਣਾ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਲੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਲੇ ਮਨ ਦੁਆਰਾ 'ਕਰਮ-ਬਧ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ (spontaneously) 'ਪਾਪ' ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਖਰ ਉਸ ਦੀ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਤੀ ਦੀਰਘ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਦੇ 'ਤਨ ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਧੱਸ, ਵੱਸ ਵੱਸ ਰੱਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਰਸਾਤਲ ਵਲ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪਾਪ-ਪੁੰਨ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਭਰਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਖ ਵਖ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ 'ਕਸਵਟੀਆਂ' ਹਨ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ 'ਜੀਵ-ਹਤਿਆ' ਨੂੰ ਦੀਰਘ 'ਪਾਪ' ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪੁੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਾਡੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਦਰਜੇ ਦੇ 'ਜੁਰਮ' ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਪਿਛੇ ਕਾਰਣ ਜਾਂ ਭਾਵਨਾ (Motivation) ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦਰਜੇ ਹਨ ।

Our sins can be divided into three types -

1. Physical sins:- stealing, love affair, illicit love, walloping etc.
2. Mental sins :- those which emerge from the impurity and degradation of the mind, for example jealousy, enmity, opposition etc.
3. Spiritual sins:- talking ill about saints, highly evolved souls and devotees, put seekers into trouble and suppress them through opposition or defaming them meaning destroying them by giving them the run around.

The truth is that when one goes out of sync or harmony with the 'inlaid *hukum* or command', under the influence of egotism, base or low thought, desires, needs and hunger arise. This is the 'root' cause for all these low deeds and sins.

Man, acting under the influence of low or base inclination, accumulates sins - in doing so, he makes his mind so impure that through the impure mind he becomes a prisoner of his actions and inevitably he continues to commit sins and in the end the sinful inclinations become so serious and deep seated that they permeate, reside and diffuse into his 'body, mind and subconscious causing him to drift to the low layers of hell, thereby becoming the cause of his own destruction.

In the same way we have doubts too about 'sin-charity'. This is why in different countries different people have different 'touchstones or tests' concerning what is sin and what is charity. For example on one side, 'taking life' is regarded as a cardinal 'sin'. On the other hand sacrificing life is not only regarded as a virtuous action, it is deemed to be an essential act on the path of religion. Just like in our courts of justice, where, there are many degrees of crimes - the motivation or intention behind each crime is noted. In the same way our mental sins fall into various categories.

ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ 'ਪਾਪ', ਮਾਇਆ ਦੇ ਭ੍ਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ 'ਹਉਮੈ' ਤੇ 'ਮੈ-ਮੇਰੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਭੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦਾ 'ਭਰਮ' ਉਪਜਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਸਿੱਟਾ ਜਾਂ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ :—

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ 'ਭੁੱਲ' ਹੀ 'ਪਾਪ' ਹੈ, ਅਤੇ

'ਯਾਦ' ਹੀ 'ਪੁੰਨ' ਹੈ ।

ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ—962)

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਜ਼ਮਾਂ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਈ ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੋ-ਕਲਪਤ ਰਾਖਸ਼, ਦੈਂਤ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਫ਼ਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ 'ਦਫ਼ਤਰ' ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਖੋਲ-ਅਖਾੜਾ, 'ਸੂਖਮ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ' ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਤੇ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ, ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—1)

ਹੁਕਮੀ ਸਹਜੇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਪਾਈ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ॥

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੋ ॥ (ਪੰਨਾ—1043)

ਹੁਕਮੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਬਹੁ ਭਿਤਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ—786)

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ—1)

ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੂਖਮ ਸੈ-ਚਲਿਤ (Automatic) ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ, ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਰੂਪੀ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਿਖ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਹੁਕਮੀ ਉਤਮੁ ਨੀਚੁ ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ—1)

ਪੁੰਨੀ ਪਾਪੀ ਆਖਣੁ ਨਾਹਿ ॥

ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਰਣਾ ਲਿਖਿ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ—4)

ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਆਪਣੇ ਕਰਮੀ ਵਹੈ ਕਲਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ—1241)

ਲੇਖਾ ਲਿਖੀਐ ਮਨ ਕੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ—1237)

All these sins that have emerged from low or base inclinations are the reflection or the manifestation of 'egotism' and 'me-mine ness', in the doubt-fallacy of materialism.

It is from the absence or forgetfulness of the Timeless Being that the 'illusion' of materialism surfaces.

The end result or essence of this forgetfulness is:-

The FORGETFULNESS of the Timeless Being is 'sin' and the REMEMBRANCE is 'virtue'.

1 This is the only act of goodness in this Dark Age of Kali Yuga, to sing the Glorious Praises of the Lord of the Universe. 962

In the same way we have the doubt-fallacy regarding 'jam' the couriers of death and we have created demons, god-goddesses with many frightening features; on the other side we have the belief, that in the court of the Lord Waheguru, there must be some register where our writ is written and after death the register is perused or examined and judgment is meted.

In reality this entire play arena is the extension and arrangement of the 'subtle Divine Hukam or command', which the Lord Waheguru operates through His command.

2 By His Command, bodies are created; His Command cannot be described. 1

3 By the Hukam of His Command, He effortlessly created the Universe. Creating the creation, He gazes upon His own greatness. 1043
He Himself acts, and inspires all to act; in His Will, He pervades and permeates all.

4 By His Command, He created the creation, the world with its many species of beings. 786

5 Everyone is subject to His Command; no one is beyond His Command. 1

Through the subtle automatic power of the innate hukam or command within, the writ of our good or bad thoughts or actions are spontaneously being written upon the paper form of subconsciousness.

6 By His Command, some are high and some are low; by His Written Command, pain and pleasure are obtained. 1

7 Virtue and vice do not come by mere words; actions repeated, over and over again, are engraved on the soul. 4

8 According to His Hukam, He commands them. His Pen writes out the account of their actions. 1241

9 The account is written of the loves of the mind. 1186

ਇਹ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਲੇਖ ਜਾਂ ਰੰਗਤ ਹੀ ਸਾਡਾ 'ਚਾਲ-ਚਲਨ' (Character) ਸੁਭਾਉ ਜਾਂ ਭਾਗ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਹਰ ਇਕ, ਨਿਕੇ ਤੋਂ ਨਿਕੇ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ, ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਆਪ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਤੀਜਾ' (consequences) ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਜਾਂ ਸਮਾ ਪਾਕੇ, ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਅਗਲੇ ਪਲ ਵਿਚ 'ਪੂਰਬ ਕਰਮ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ 'ਦੁਰਿ-ਕਰਮ' ਜਾਂ 'ਭਾਗ' ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੂਸਰੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ, ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਯਾ ਜਨਮ ਵਿਚ, ਦੁਖ ਜਾਂ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਵਰਗ ਤੇ ਨਰਕ ਸਭ ਇਸੀ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ।

ਕੁਦਰਤਿ ਤਖਤੁ ਰਚਾਇਆ ਸਚਿ ਨਿਬੇੜਣਹਾਰੋ ॥ (ਪੰਨਾ—580)

ਮਤੁ ਕੋ ਜਾਣੈ ਜਾਇ ਅਗੈ ਪਾਇਸੀ ॥

ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ਤੇਹਾ ਹੋਇਸੀ ॥ (ਪੰਨਾ—730)

ਮਨ ਮੂਰਖ ਕਾਹੇ ਬਿਲਲਾਈਐ ॥

ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥ (ਪੰਨਾ—283)

ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਅੜੇ ਸੇ ਆਇਓ ਮਾਥੈ ॥ (ਪੰਨਾ—461)

"ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ" ਵਾਲੀ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ, ਮਨ-ਬਚ,-ਕ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ ਨਿਰਮਲ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਧਰਮਰਾਇ ਦਰਿ ਕਾਗਦ ਫਾਰੇ ਜਨ ਲੇਖਾ ਸਮਝਾ ॥ (ਪੰਨਾ—693)

ਸੰਤਨ ਮੋਕਉ ਪ੍ਰੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ ॥

ਧਰਮਰਾਇ ਅਬ ਕਹਾ ਕਰੈਗੋ ਜਉ ਫਾਟਿਓ ਸਗਲੋ ਲੇਖਾ ॥ (ਪੰਨਾ—614)

ਤਾਂਤੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਥਵਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਹੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਹੈ । ਪਰ, ਅਸੀਂ 'ਅਕਲਿ-ਲਤੀਫ' ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ 'ਕਾਲੋ-ਲੇਖ' ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਆਪਣੇ ਫੁਰਨਿਆਂ, ਖਿਆਲਾਂ, ਵਲਵਲਿਆਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਖੁਦ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਲੇਖਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਸਾਰੀ 'ਗੁਪਤ' ਇਲਾਹੀ ਪੈਰਵੀ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ (Secret Process) 'ਹੁਕਮ' ਅਨੁਸਾਰ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਚੇ-ਸੱਚ ਅਤੇ 'ਧਰਮ-ਨਿਆਇ' (perfect and just) ਹੈ ।

The writ on the subconsciousness or its colour, becomes our character, behaviour or destiny, which automatically, unknowingly keeps changing with each and everyone of our smallest, good or bad thoughts or actions the consequences of which we keep facing by and by or after a period of time.

The actions we indulge in now become 'past actions' a moment later, which by and by become 'preordained destiny' or fate. In other words the settlement of our good or bad deeds, according to the divine law, will be experienced as pain or peace at 'some future time' or birth. That is why heaven and hell are part of this very creation.

1 You have made the Creation as Your Throne; You are the True Judge. 580

2 Do not think that you will automatically find a place of rest hereafter. According to the actions one has committed, so does the mortal become. 730

3 O foolish mind, why do you cry and bewail? You shall obtain your pre-ordained destiny. 283

4 Those actions you perform, day and night, are recorded upon your forehead. 461

By implanting the truth 'as you sow, so shall you harvest' in words thoughts and deeds, and living an ego free blemishless life, all the seeker's writs can be erased.

5 The Righteous Judge of Dharma, in the Court of the Lord, has torn up my papers; servant Nanak's account has been settled. 693

6 The Saints entrusted to me the capital, and my mind's delusion was dispelled. What can the Righteous Judge of Dharma do now? All my accounts have been torn up. 614

This means that our mind or subconsciousness is indeed the register of Dharamraj, the courier of justice. But we, despite having 'keen-understanding' continue to write 'black marks' (meaning in thoughts words and deeds we continue to bear ill-will towards others). By investigating his notions, thoughts, emotions and deeds, man can himself be the judge of the nature of his writ.

All this 'secret' divine pursuit or process, is perfect and just and is silently taking place according to the 'hukum' or command.

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਸਚਿ ਨਾਇ ਸਚੁ ਸਭਾ ਦੀਥਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ—1241)
 ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ (ਪੰਨਾ—8)
 ਇਸ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ 'ਸੁਰਤ' ਜਾਂ 'ਮਨ' ਹੀ 'ਚਿਤ੍ਰ-ਗੁਪਤ' ਹੈ,
 ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਫਿਲਮ (Video Cassette) ਅਥਵਾ ਚਿਤ੍ਰ, ਗੁਪਤ
 ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਵਰਗ-ਨਰਕ ਪ੍ਰਥਾਇ ਭੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇਉਂ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕਵਨੁ ਨਰਕੁ ਕਿਆ ਸੁਰਗੁ ਬਿਚਾਰਾ ਸੰਤਨ ਦੋਉ ਰਾਦੇ ॥
 ਹਮ ਕਾਹੂ ਕੀ ਕਾਣਿ ਨ ਕਢਤੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੇ ॥ (ਪੰਨਾ—969)

ਸੁਰਗ ਬਾਸੁ ਨ ਬਾਡੀਐ ਡਰੀਐ ਨ ਨਰਕਿ ਨਿਵਾਸੁ
 ਹੋਨਾ ਹੈ ਸੋ ਹੋਈ ਹੈ ਮਨੀਹ ਨ ਕੀਜੈ ਆਸ ॥ (ਪੰਨਾ—337)

ਕਬੀਰ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਤੇ ਮੈ ਰਹਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪਰਸਾਦਿ ॥

ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਮਹਿ ਰਹਉ ਅੰਤਿ ਅਰੁ ਆਦਿ ॥ (ਪੰਨਾ—1370)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ—

ਅਸੀਂ ਨੀਵੇਂ ਅਤੇ ਭੇੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਸਾਡੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ, ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ
 'ਕੁਸੰਗਤ' ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ, ਸਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
 ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਕਰਮ-ਹਉਮੇ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਦੇ ਤੇ ਪਲਦੇ
 ਹਨ।

ਹਉਮੇ ਤੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ।

ਮਾਇਆ-ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਜਾਂ ਭੁਲ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ 'ਭੁਲਣਾ' ਜਾਂ 'ਬੇਮੁਖ' ਹੋਣਾ ਹੀ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪੈਣਾ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਖਸਮੁ ਨਾ ਆਵੈ ਚਿਤਿ ਤਿਸੁ ਜਮੁ ਡੰਡੁ ਦੇ ॥ (ਪੰਨਾ—964)

ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਵਿਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਮਰਿ ਜਨਮੇ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ—560)

ਮਨ ਕਹਾ ਬਿਸਾਰਿਓ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ॥

ਤਨੁ ਬਿਨਸੈ ਜਮ ਸਿਉ ਪਰੇ ਕਾਮੁ ॥ (ਪੰਨਾ—1186)

1 According to His Hukam, He commands them. His Pen writes out the account of their actions. 1241

2 Good deeds and bad deeds-the record is read out in the Presence of the Lord of Dharma. 8

Therefore it is clear that our 'consciousness' or 'mind' is the 'chitar-gupat' (the secret scribe) who is making a video recording of our life, secretly recording the drama or play.

Heaven-hell has been addressed in Gurbani as follows:-

3 What is hell, and what is heaven? The Saints reject them both. I have no obligation to either of them, by the Grace of my Guru. 969

4 Don't wish for a home in heaven, and don't be afraid to live in hell. Whatever will be will be, so don't get your hopes up in your mind. 337

5 Kabeer, I have been spared from heaven and hell, by the Grace of the True Guru. From beginning to end, I abide in the joy of the Lord's Lotus Feet. 1370

From the above discussion it is clear that –

We become the victims of 'jam' the couriers of death because of low or base deeds.

Low or base deeds emerge from our low or base inclinations.

Low or base inclinations result from the 'colour' of our subconsciousness and the external 'negative company' we keep.

The subconsciousness is made up of our past deeds and our present thoughts.

Low thoughts or deeds emerge and nurture from the darkness of egotism.

Egotism is the doubt-fallacy of the three phased realm of materialism

(which) results from the absence or forgetfulness of the Timeless Being.

Forgetfulness of the Primal Being or 'turning away' from Him is that

which makes us the victims of 'jam' the couriers of death.

6 One who does not remember his Lord and Master, is punished by the Messenger of Death. 964

7 Deluded by doubt, the world wanders around. It dies, and is born again, and is ruined by the Messenger of Death. 560

8 O my mind, how can you forget the Lord's Name? When the body perishes, you shall have to deal with the Messenger of Death. 1186

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਵਿਹ ਹੋਰਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਜਮਪੁਰਿ ਬਧੇ ਮਾਰੀਅਹਿ ਜਿਉ ਸੰਨੀ ਉਪਰਿ ਚੋਰ ॥
 (ਪੰਨਾ—1247)

ਜਦ ਅਸੀਂ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਜਾਂ ਰਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਮਾਇਕੀ ਹਨੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਯਾਨੀ 'ਰੱਬ ਦੀ ਭੁਲ' ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹਨੇਰ ਰੂਪੀ-ਮਾਇਕੀ 'ਜਮਾ' ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ 'ਜਮਾਂ' ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਚੀਰੇ ਯਾ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦੀ 'ਫਾਂਸੀ' ਗਲ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ 'ਜਮਾਂ ਦੇ ਠੇਂਗੇ, ਜੀਉਂਦੇ ਭੀ, ਅਤੇ ਮਰ ਕੇ ਭੀ ਸਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਅਉਗਣ', ਅਤੇ
 ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਗੁਣ'

ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ, ਮੁਤਜ਼ਾਦ ਅਤੇ 'ਉਲਟ' ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ—

ਖਿਚੋਤਾਣ
 ਤਨਾਓ
 ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ
 ਅਸ਼ਾਂਤੀ
 ਤਅੱਸੁਬ
 ਵਹਿਮ
 ਭਰਮ
 ਝਗੜਿਆਂ

ਦਾ 'ਭੜਬੂ' ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਦੋਨੋਂ 'ਮੰਡਲ' ਕੋਈ 'ਟਾਪੂ' 'ਦੇਸ਼' 'ਪੁਲਾੜੀ-ਖੇਤਰ' ਯਾ 'ਸ਼ੈ' ਨਹੀਂ—
 ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਲਾਹ ਕੇ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ—

ਖਿਆਲਾਂ
 ਗਿਆਨ
 ਵਲਵਲਿਆ
 ਭਾਵਨਾਵਾਂ
 L71-21

1 Those who forget the Naam and do other things,
 O Nanak, will be bound and gagged and beaten in the City of Death, like the
 thief caught red-handed. 1247

When we move away from the light of NAAM or the remembrance of the Primal Lord Waheguru, and live in the materialistic world of darkness or the 'forgetfulness of God', we come under the jurisdiction of Jam, the couriers of death and lead our life under the knife or writ of Jam. (In this situation) the 'noose' of Jam goes around our neck causing us to bear the blows of the Jams' rods while living as well as after death.

The vices or sins of the three phased materialistic realm, and

the virtues of the realm of Divine Illumination are

conflicting, differing and the opposites of one-another, which is the reason why the confusion of -

tension
 apprehension
 misunderstanding
 restlessness
 intolerance
 suspicion
 doubt
 quarrels

has gripped the world.

These two 'realms' are not 'islands', 'countries', 'any outer-space area' or something tangible – which can be changed or taken off to be thrown. These are

thoughts
 knowledge
 philosophies
 beliefs
 L71-21

ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ, ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ,

ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਆਦਿ, ਨੂੰ ਹੀ ਬਦਲਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗੋਚਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲਾ ਬਿਉਰਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :—

ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼'
ਦਾ 'ਨਿਰਗੁਣ' ਸਰੂਪ

ਇਕੋ ਇਕ ਹੈ
ਸੱਚ ਹੈ
ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ
ਚਾਨਣ ਹੈ
'ਤਤ'-ਗਿਆਨ ਹੈ
ਅਨੰਤ ਹੈ
ਸੂਖਮ ਹੈ
ਅਨਾਮ ਹੈ
ਚਿਹਨ ਹੀਣ ਹੈ
ਬਖਸਿਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ
ਦਾਤਾ ਹੈ
ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ ਹੈ
ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ
ਪਿਆਰ ਹੈ
ਮਿਲਾਪ ਹੈ
ਖਿਚ ਹੈ
ਸਤਿਜੁਗ ਹੈ
ਪਰ-ਸੁਆਰਥੀ ਹੈ
ਹਥੋਂ ਦੇ ਕੇ ਭਲਾ ਮਨਾਈ ਹੈ
ਕੁਰਬਾਨੀ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਭਰਮ' ਦਾ ਸਰਗੁਣ
ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਰੂਪ

ਅਨੇਕਤਾ ਹੈ
ਕੂੜ ਹੈ
ਨਾਸਵੰਤ ਹੈ
ਹਨੇਰਾ ਹੈ
ਫੋਕਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਹੈ
ਸੀਮਤ ਹੈ
ਸਥੂਲ ਹੈ
ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਹਨ
ਕਈ ਚਿਹਨ ਘੜੇ ਹੋਏ ਹਨ
ਡੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ
ਮੰਗਤਾ ਹੈ
ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ
ਅਉਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਹੈ
ਨਫਰਤ ਹੈ
ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ
ਤਿਰਸਕਾਰ ਹੈ
ਕਲਜੁਗ ਹੈ
ਨਿਜ-ਸੁਆਰਥੀ ਹੈ
'ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਂਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ' ਹੈ
ਵਾਂਸੀ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ

inclinations
emotions

that reside and flourish within us.

Therefore to come out of the illusion of the materialistic realm and

enter the Illuminated Divine Realm our thoughts, beliefs and inclinations etc. are the ones that need to undergo change. A table is given below (to help you) to understand these two realms:-

	The 'formless' embodiment of the the Illumination of the Divine Realm	The visible and mental embodiment of the 'illusion' of the materialistic realm.
1	one and only one	numerousness
2	is truth	is falsehood
3	is indestructible	is destructible
4	is illumination	is darkness
5	is 'essence' knowledge	is hollow intellectual knowledge
6	boundless	is limited
7	is subtle (abstract)	is gross
8	is nameless	has numerous names
9	is featureless	has features
10	is benevolent	inflicts punishment
11	is a donor, a benefactor	is a beggar
12	uses sweet language	uses bitter language
13	is a spring of virtue	is a fountain of sin and evil
14	is love	is hatred
15	is togetherness	is separation
16	is admirable	is, contempt
17	is the era of truth	is the era of falsehood
18	is ever serving	is selfish, ego-centric
19	enjoys giving	enjoys snatching from other
20	teaches sacrifice	sponsors death

ਸਦ-ਜੀਵਨ ਹੈ	ਆਵਾਗਵਨ ਹੈ
ਜਮ ਨੇੜ ਨ ਆਵੈ ਹੈ	ਜਮ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ਹੈ
ਰੱਬੀ ਭਾਣਾ ਹੈ	ਆਪਣਾ ਭਾਣਾ ਹੈ
ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੈ	ਸਦਾ ਦੁਖ ਕਲੋਸ਼ ਹੈ
ਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ	ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰ ਹੈ
ਅਟੱਲ ਮਹਿਲ ਹੈ	'ਧੂਏਂ' ਕਾ ਪਹਾੜ' ਹੈ

ਇਸ ਬਿਓਰੇ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ—

- ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਅਸ਼ਰਧਕ ਯਾ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬ੍ਰਹਮੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਚ ਸਮਝਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਮ ਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਹਉਮੈ ਅਥਵਾ 'ਮੈ-ਮੇਰੀ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਵਿਸ਼ਿਆਂ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਈਰਖਾ-ਦਵੇਤ ਅਤੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ 'ਰੋਲਣਾ' — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ
- ਜੀਵਨ ਖੁਆਰ ਕਰਨਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਰੁਖਾ ਸੁਕਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਘੋਟਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- 'ਹਉਮੈ' ਵਿਚ 'ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ' ਕਰਨਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਤੇ ਨੋਕੀਆਂ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਿਸਚੇ ਅਤੇ ਭਾਵਨੀਆਂ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਮਨੋਕਲਪਤ ਦਿਮਾਗੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਆਰਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ
- ਅਤੇ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਰਹਿਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਨਾ ਯਾ ਭੁਲਣਾ — ਭਰਮ ਹੈ ।
- ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੀਏ ਟਾਰੀ ਨ ਟਰੇ ਕ੍ਰਮ ਫਾਸ ॥
- ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਨਹੀ ਉਪਜੈ, ਤਾ ਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਉਦਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ—346)
- ਕਥਨੀ ਕਹਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥
- ਸਭ ਕਥਿ ਕਥਿ ਰਹੀ ਲੁਕਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ—655)

21	is eternal life	is subject to transmigration
22	is out of bounds for Jam	Jam messes up everything
23	is the will of God	is ones own self will
24	is eternal peace	is eternal pain and anxiety
25	is eternal illumination	is the darkness of illusion or doubt
26	is a permanent palace	is a mountain of 'smoke'

It is clear from the above details that –

- 1 Losing faith or turning away from Timeless Being - is a fallacy.
  - 2 Regarding the visible world to be true - is a fallacy.
  - 3 Getting engrossed in the materialistic world - is a fallacy..
  - 4 Abiding in egotism or me-mineness - is a fallacy.
  - 5 Getting entangled in evil or immoral deeds - is a fallacy..
  - 6 Getting ensnared in attachment-materialism - is a fallacy.
  - 7 Abiding in jealousy-duality, enmity-confrontation - is a fallacy.
  - 8 Wasting away the precious life in false materialism- is a fallacy.
  - 9 Wasting away life by getting enmeshed and entangled in the materialistic world - is a fallacy.
  - 10 Grinding hollow and insipid intellectual knowledge - is a fallacy.
  - 11 'Acting' under the influence of 'egotism' - is a fallacy.
  - 12 Doing service and virtuous deed under the influence of egotism - is a fallacy.
  - 13 Holding on to beliefs and tendencies at the intellectual level - is a fallacy.
  - 14 Imaginary intellectual religious accomplishments - is a fallacy.
  - 15 Remaining ignorant and unconcerned about the the divine life in the materialistic world - is a fallacy.
  - 16 Neglecting to remember or forgetting the Timeless Being - is a fallacy.
- 1 I have tried many methods, but by turning it away, the noose of doubt is not turned away.
Love and devotion have not welled up within me, and so Ravi Daas is sad and depressed. 346
- 2 By preaching sermons, one's doubt is not dispelled.
Everyone is tired of preaching and teaching. 655

ਬਹੁਤੁ ਸਿਆਣਪ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਏ ।

ਪਚਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਅਚੇਤ ਨ ਚੇਤਹਿ ਅਜਗਰਿ ਭਾਰਿ ਲਦਾਈ ਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ—1025)

ਮਨੁ ਕਠੌਰੁ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਲਾਗਾ ॥

ਭਰਮੋ ਭੂਲਾ ਫਿਰੈ ਅਭਾਗਾ ॥

(ਪੰਨਾ—1061)

ਧੰਧਾ ਕਰਤ ਸਗਲੀ ਪਤਿ ਖੋਵਸਿ, ਭਰਮੁ ਨ ਮਿਟਸਿ ਗਵਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ—1127)

ਜੋ ਨਰ ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਉਦਿਆਨੈ ਤੇ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮੂਹੇ ॥

ਜਿਉ ਮ੍ਰਿਗ ਨਾਭਿ ਬਸੈ ਬਾਸੁ ਬਸਨਾ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿਓ ਝਾਰ ਗਹੇ ॥

(ਪੰਨਾ—1336)

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਨੇਕਾਂ 'ਮਾਨਸਿਕ-ਭਰਮ' ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਲ-ਪਲ, ਨਿਮਖ-ਨਿਮਖ, ਦਿਨਸ-ਰਾਤ, ਸਾਰੀ ਉਮਰ 'ਪ੍ਰੇਤ' ਵਾਂਗ ਚਿੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ 'ਪਲਚਦੇ' ਆਏ ਹਾਂ ।

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਕੜੇ ਕੜਿ ਪਚਿਆ ॥

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਖਪਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ—1140)

ਮਨਮੁਖ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੇ

ਤਿਨੀ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ— 852)

'ਭਏ' ਗਿਲਾਨਿ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਚਾਰਿ ਵਰਨ ਆਸ੍ਰਮ ਉਪਾਏ ।

ਦਸ ਨਾਮਿ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਜੋਗੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥਿ ਚਲਾਏ ।

ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਸਰੋਵੜੇ ਦਗੇ ਦਿਗੰਬਰਿ ਵਾਦਿ ਕਰਾਏ ।

ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰਿ ਕਰਿ ਸਾਸਤ੍ਰਿ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣਿ ਲੜਾਏ ।

ਖਟਿ ਦਰਸਨ ਬਹੁ ਵੇਰਿ ਕਰਿ ਨਾਲਿ ਛਤੀਸਿ ਪਖੰਡ ਰਲਾਏ ।

ਤੰਤ ਮੰਤ ਰਾਸਾਇਣਾ ਕਰਾਮਾਤਿ ਕਾਲਖਿ ਲਪਟਾਏ ।

ਇਕਸਿ ਤੇ ਬਹੁ ਰੂਪ ਕਰਿ ਰੂਪ ਕਰੂਪੀ ਘਣੇ ਦਿਖਾਏ ।

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. 19)

ਕਲਜੁਗਿ ਅੰਦਰਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥

ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਐਸੀ ਭਰਮ-ਮਈ ਦੁਰਦਸਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ 'ਜੀਵ' ਨੂੰ ਇਉਂ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਰੇ ਨਰ ਇਹ ਸਾਚੀ ਜੀਅ ਧਾਰਿ ।

ਸਗਲ ਜਗਤੁ ਹੈ ਜੈਸੇ ਸੁਪਨਾ ਬਿਨਸਤ ਲਗਤ ਨ ਬਾਰ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

L71-24

1 Even great cleverness does not dispel doubt.

The unconscious fool does not remain conscious of the Lord; he putrefies and rots away to death, carrying his heavy load of sin. 1025

2 The stubborn and insensitive mind is attached to the love of duality.

Deluded by doubt, the unfortunate wander around in confusion. 1061

3 Busy with his worldly affairs, all honor is lost; the ignorant one is not rid of his doubts. 1127

4 Those beings who wander in the wilderness of doubt - those faithless cynics are foolish, and are plundered.

They are like the deer: the scent of musk comes from its own navel, but it wanders and roams around, searching for it in the bushes. 1336

Every second, every moment, day-in day-out, throughout the whole life numerous such 'mental illusions' keep clinging to us like a 'spirit', and it is in this fortress of illusion that, over numerous births we have been abiding and attracted to its materialistic life-style.

5 In love and attachment to Maya, the mortals are sad, and are consumed by sadness.

Without the Name, they wander and wander and wander, and waste away. 1140

6 The miserable self-willed manmukhs are forever deluded by doubt; they waste away their lives uselessly. 852

7 In view of the prevailing decline in the world, four varnas and four ashrams were established.

Then ten orders of ascetics and twelve orders of yogis came into being. Further jari.gams, the wanderers, sramafs and digambrs, naked jain ascetics also started their disputations.

Many categories of brahmims came into being who propounded Shastras, Vedas and Puranas contradicting one another.

The mutual irreconcilability of the six Indian philosophies further added many hypocrisies.

Alchemy, tantra, mantra and miracles became everything for people.

By getting divided into myriad sects (and castes) they produced a horrible look. They all were deluded by kaliyug. VBG 1/19

Seeing this miserable delusion filled plight of mankind, the Gurus have warned 'man' through Gurabani as follows:-

8 O man, grasp this Truth firmly in your soul.

The whole world is just like a dream; it will pass away in an instant. (cont)

L71-24

ਬਾਰੂ ਭੀਤਿ ਬਣਾਈ ਰਚਿ ਪਚਿ ਰਹਿਤ ਨਹੀ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ॥
 ਤੇਸੇ ਹੀ ਇਹ ਸੁਖ ਮਾਇਆ ਕੇ ਉਰਝਿਓ ਕਹਾ ਗਵਾਰ ॥
 ਅਜਹੂ ਸਮਝਿ ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਾਹਿਨਿ, ਭਜਿ ਲੇ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰਿ ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਜ ਮਤੁ ਸਾਧਨ ਕਉ ਭਾਖਿਓ ਤੋਹਿ ਪੁਕਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ—633)
 ਛੋਡਿ ਜਾਹਿ ਸੇ ਕਰਹਿ ਪਰਾਲ' ॥
 ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਹਿ ਸੇ ਜੰਜਾਲ ॥
 ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਹੀਤ ॥
 ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਸੇਈ ਮੀਤ ॥੧॥
 ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਾ ॥
 ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸਾਚੁ ਧਰਮੁ ਨਹੀ ਭਾਵੈ ਡੀਠਾ ॥
 ਝੂਠ ਧੋਹ ਸਿਉ ਰਚਿਓ ਮੀਠਾ ॥
 ਦਾਤਿ ਪਿਆਰੀ ਵਿਸਰਿਆ ਦਾਤਾਰਾ ॥
 ਜਾਣੈ ਨਾਹੀ ਮਰਣੁ ਵਿਚਾਰਾ ॥੨॥
 ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਕਉ ਉਠਿ ਰੋਵੈ ॥
 ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲਾ ਈ ਖੋਵੈ ॥
 ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੈ ਆਵਣ ਜਾਣੈ ॥
 ਪਾਪ ਕਰੇ ਤਾ ਪਛੋਤਾਣੈ ॥੩॥

(ਪੰਨਾ—676)

ਚਲਦਾ...

(cont. of quotation 7 from previous page)

Like a wall of sand, built up and plastered with great care, which does not last even a few days, just so are the pleasures of Maya. Why are you entangled in them, you ignorant fool? Understand this today - it is not yet too late! Chant and vibrate the Name of the Lord. Says Nanak, this is the subtle wisdom of the Holy Saints, which I proclaim out loud to you.

633

You shall have to abandon the straw which you have collected.

These entanglements shall be of no use to you.

You are in love with those things that will not go with you.

With evil you have established closeness. ||1||

In such confusion, the world has gone astray.

The foolish mortal wastes this precious human life. ||Pause||

He does not like to see Truth and righteousness.

He is attached to falsehood and deception; they seem sweet to him.

He loves gifts, but he forgets the Giver.

The wretched creature does not even think of death. ||2||

He cries for the possessions of others.

He forfeits all the merits of his good deeds and religion.

He does not understand the Hukam of the Lord's Command, and so he continues coming and going in reincarnation.

He sins, and then regrets and repents. ||3||

676

Cont./.....Lekh 72

